

42 כף התקווה // 110 שנים לפטירתו:
מה אנחנו יודעים על נפתלי הרץ אימבר

| כרמית ספיר ויץ

החיים הסודיים של
נפתלי הרץ אימבר

כרמית ספיר ויץ

כרמית ספיר ויץ

בלבב פנימה

"אתם יכולים לגרשני, אך את שירי אתם
נאלצים לשיר", זו הייתה תמצית הווייתו של
נפתלי הרץ אימבר, שהיה נע ונד נצחי: מעיר
לעיר, מארץ לארץ, מיבשת ליבשת, ובאחרית
חיו מפונדק לפונדק • כרמית ספיר ויץ
יצאה למסע בעקבות חיי הבדידות של מחבר
"התקווה", במלאת 110 שנים למותו

ז

נצחי: מעיר לעיר, מארץ לארץ, מיבשת ליבשת, ובאחרית חיו מפונדק לפונדק. ברודי, למברג (לבוב) ווינה, רומניה, טורקיה, מצרים, ארץ ישראל, אנגליה ארצות הברית ובסוף - הר הצל.

הרץ אימבר ובכינויו "הרצלי", נולד בחנוכה 1856 בזלוצ'יב שבגליציה למשפחת מתנגדים לחסידות - אדל שוורץ ושמואל יעקב שניהל בית מרזח - והלך לעולמו בשמחת תורה 1909, לפני 110 שנה בדיוק. ילד פרא בין חמישה אחים, נודניק שנהג לזחול מתחת לשולחן בחיידר ולשבת שם במשך כל השבוע, למורת רוחו של המלמד, עד שבימי חמישי היה נוהג לצאת ממקומו ומבקש להיכחן ביחד עם כל התלמידים. פה גדול מגיל אפס.

"פעם אחת קיבל מאמנו דייסה מתובלת בגלידי שומן. התחיל הילד, והוא בן 4 שנים, צועק וצווח: 'רוצה אני כי השומן יגיע עד לתקרה!'. קיבל עוד קצת, אך גם הפעם לא נרגע", סיפר אחיו שמריהו, שעד יום מותו עסק בהנצחתו. "כשהתחילה אמנו לבכות, נשתתק. אחר כך נפל על צווארה. חבקה, נשקה ואמר: אמא חביבה! אם אין לך כל כך הרבה שומן, הרי יכולה את לעלות על השולחן, להרים את הקערה למעלה - אז יהיה השומן

אחד לשני ואף בארץ היה, חלם את חלום התחייה ונתן ביטויו בשירה, שאחד מהם הפך להמנון התנועה הציונית והמדינה".

וזהו. נפתלי הרץ אימבר מצא מנוחה בתחנה הסופית הר הצל. עידן הנרודים בלב ובגוף של אחת הדמויות הצבעוניות ביותר בשטח הגיע לקצו 44 שנה לאחר פטירתו. אפילו אימבר עצמו הטיל ספק בכך שזה יקרה, על כך יעידו שניים: שירו "השבר" עה", שבו השביע את קוראיו כי בכוא היום יועלו עצמותיו לארץ תקוותו וחלומותיו, והמכתב ששיגר אל בנימין זאב הרצל לקונגרס הציוני החמישי שנערך בסוף 1901, שבו כתב בין השאר: "ד"ר הרצל הנכבד וצירים נכבדים, אני ציר חופשי, והכתב המיפה את כוחי הוא 'התקווה'. מלאו עכשיו 25 שנה מזמן שכתבתי את השיר הזה. ואם כי הציונים התייחסו אלי יחס רע, נשארתי עד היום ציוני ואני מאושר לראות את חלומי מתגשם".

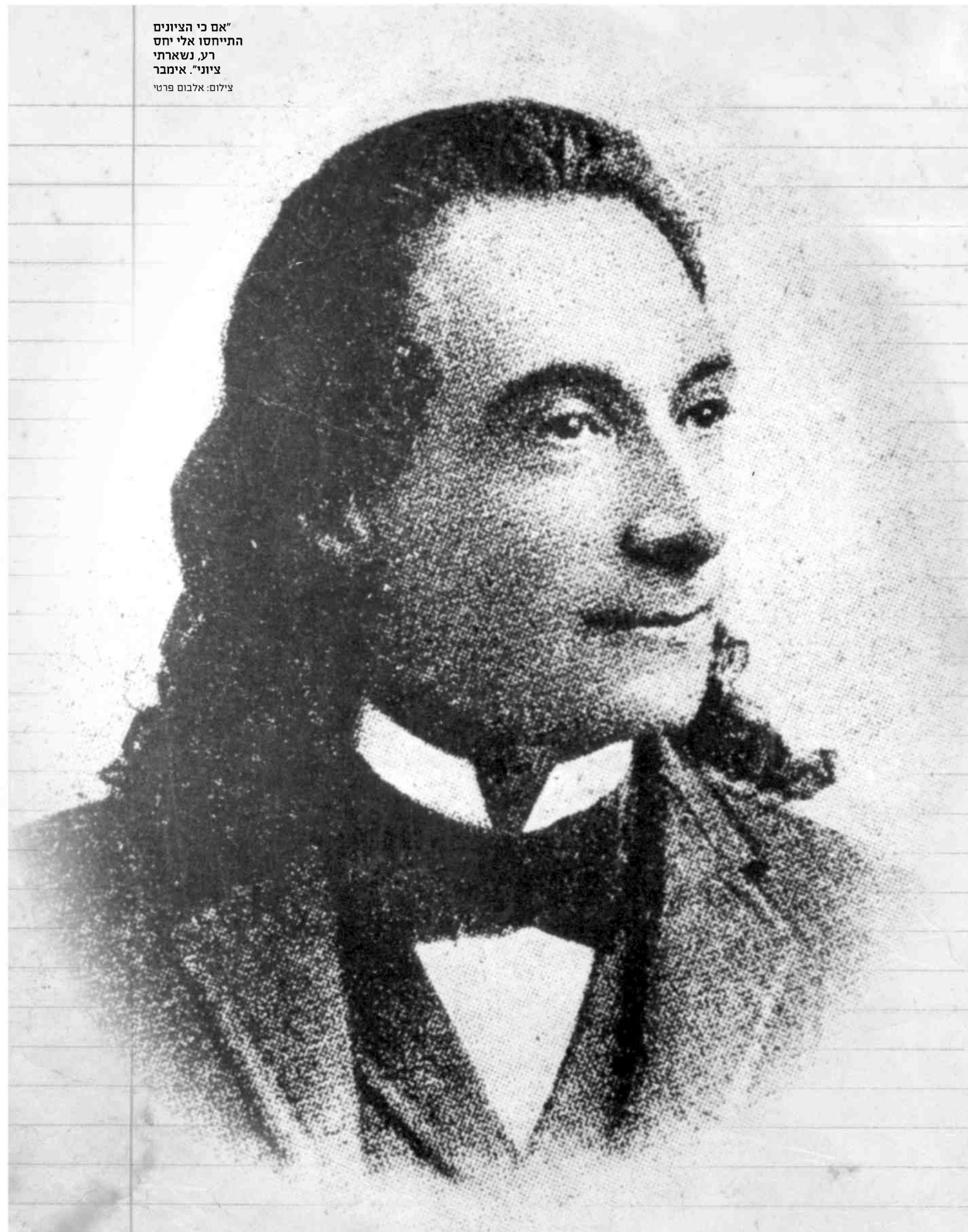
גבר של נשים

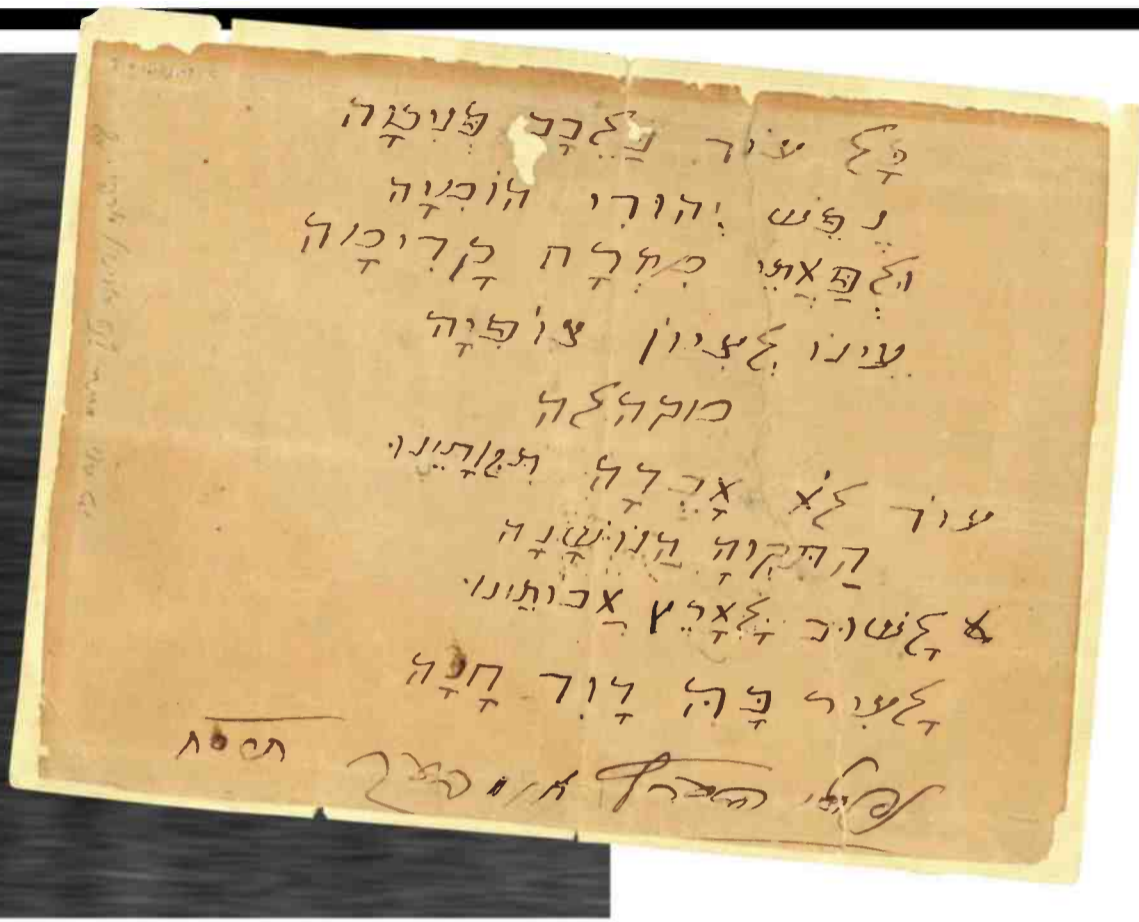
"אתם יכולים לגרשני, אך את שירי אתם נאלצים לשיר". זו אולי תמצית הווייתו של אימבר, נע ונד

ו הייתה הלוויה מביכה כמעט. ב-23 באפריל 1953, בשעה 14:15 הובל ארונו של מחבר "התקווה", נפתלי הרץ אימבר, להר המנוחות בהר הצל. אחרי מסע באונייה "תל אביב" שיצאה מניו יורק ועגנה בחיפה, הורד הארון מטנדר של מכבי אש, לצדו דגלי האומם והוא עטוף שחורים, כשלפניו נסעו שני רוכבי אופנוע של משטרת ישראל.

"כאב צורב היה מנת חלקם של משתתפי טכס הקבורה בראותם את היעדרם של שרי הממשלה. פרט לשר המשפטים פ. רוזן לא השתתף איש מבין חברי הממשלה בהלוויה", דיווח בתסכול סופר עיתון "חרות" בירושלים. "שר החינוך לא דאג להשתתפותם של תלמידי בתי הספר בהלוויה וכן לא בא נציג הצבא. את נשיא המדינה החולה ייצג שלישי. בחצר חיכו לארונו יו"ר תנועת חרות מנחם בגין, יו"ר הכנסת יוסף שפרינצק, פרופ' יוסף קלוזנר, מספר חברי כנסת ופעילי הוועד הפועל הציוני, סופרים וותיקי התנועה הציונית. יו"ר הנהלת הסוכנות היהודית ברל לוקר נשא הספד: "משר"ר הגאולה, מראשוני החולמים, מסמל את גורלו של עם ישראל, נודד למרחקים ממקום יישוב יהודי

"אם כי הציונים
התייחסו אלי יחס
רע, נשארתי
ציוני". אימבר
צילום: אלבום פרטי

האם נכתב אחרי פרץ רוממות רוח? "התקווה", 1878

אליס קראה לו "הרצלי", והוא קרא לה "אמא". ביומנו סיפר על אחת משיחותיהם: "הרצלי, יודעת אני כמה גדולה אהבתך אלי. לא אחקור ולא אדרוש מה זאת אהבה, לא נוכל להגדירה, כשם שלא נוכל להגדיר את מהותו של החשמל"

אימבר הפך לאטרקציה. בכל מקום שאליו הגיע אנשי המושבות מתכנסים סביבו בערב שירי משורר אחד שיכור כלוט, שמביא אל חייהם המתישים שמחה ועניין. הפייטן הציוני הראשון הנרגש מחבר לכבוד כל יישוב שיר

אחרים, בעבודות פיזיות מפרכות ובתנאים לא תנאים, בעוד אמו, האנגלייה האצילית, הופקדה על כיבוס בגדיהם של חברי הכת. את רכושם הפקידו בידי שליח אלוהים.

אוליפנט קיבל שחרור מהנביא לכסות כעיתונאי את מל-חמת אנגליה-צרפת, ובפריז פגש את אליס. היא הייתה יפה כמו מלאך, עדינה ושברירית. הוא נשא אותה לאישה והביא אותה למושבה של בני הכת.

האריס היה פחות נלהב. כשראה את אליס, חרץ כי אין התאמה בין הנשמות. "תתנזר ממנה", פקד עליו והביא את אליס לביתו, שם חי עם מזכירתו ועם נשות הכת שמצאו חן בעיניו. 12 שנה אוליפנט התנזר מאשתו לפי פקודת הנביא. אשתו של האריס, התגלה לימים, באותו זמן הייתה כלאה במרתף הבית.

כאשר אמו של אוליפנט מתה מסרטן, הסתבר לו כי הנביא גזל את כל רכושם. הוא לקח את אליס עמו וחזר לאירופה לחפש לו מקום שיגאל את נשמתו המיוסרת. ומהו המקום הזה אם לא ארץ ישראל. ב-1879 יצא אוליפנט לחקור את עבר הירדן. הוא הציע לפתח את האזור, להעביר בו מסילות ברזל וליישב בו יהודים. הוא העלה תוכנית בפני הטורקים והעלה אותה על הכתב בספרו "ארץ הגלעד", אבל אלה דחו אותה תוך חודש שאולי זו בכלל מזימה של האנגלים.

שנתיים אחר כך פרצו ברוסיה פוגרומים שכונו בפי היהודים "הסופות בנגב". רבבות יהודים ארזו חבילותיהם ויצאו לאמריקה והתמקמו כשהם חסרי כל בערים הגדולות. מתוך עשרות אלפים כמה מאות חשבו על ארץ ישראל. זו ראשיתה של העלייה הראשונה. אוליפנט נשלח מטעם ועד סעד אנגלי לעזור למהגרים ואחר כך יצא לקושטא כדי לנהל משא ומתן עם "השער העליון" ולהשיג רישיון להתיישבות יהודית שתקים מושבה של הכת על הר כרמל.

זו מבחינתו הייתה ראשיתה של גאולת העולם. אוליפנט הפך לשם שגור בין היהודים. את אימבר הכיר כאמור בקושטא, כשהגיע להיפגש עם חברי ביל"ו שבאו לנהל משא ומתן על רישיון עלייה והתיישבות יהודית בארץ ישראל.

"גם אני עצמי חשבת בכוחו של יין בש-תותי ממנו, כאילו עטו עלי צללי המסתורין שעסקתי בו לפני, כבעין חלום מוזר. כאילו נמשכו הגיגי אל שתי נשים אחת מהן ידע-תי - הסה אוארבך. השנייה - מי הייתה?", תיאר אימבר את המפגש עם אליס בת ה-35, שהייתה מבוגרת ממנו בתשע שנים. גליה ירדני-אגמון ז"ל, חוקרת ארץ ישראל

עם השירה ובלעדיה, אימבר מאס בחיי התפרנות הסגפניים ויצא לבלגריה ולארצות הבלקן כאיש עסקים. אחרי שנה פג גם קסמם של השטרות, והוא נסע לקושטא, היא קונסטנטינופול (איסטנבול) בירת טורקיה.

הרצלי כבר היה בן 26. "עם עיניים יוקרות, ורעמת שיער שחורה - דחק בעגלה שבה כלי סדקית והכריז על סחורתו בקולי קולות ובניגון", כפי שמתאר אותו שלמה שבא.

גאולה, אהבה ועלייה

כאן מתחיל פרק חדש, דרמטי ומשונה בחייו. במהלך נדודיו עם עגלת הרוכלים, נתקלים בו סר לורנס אוליפנט, ואשתו אליס, שהייתה צעירה ממנו ב-17 שנה. זה היה סיפור אהבה ממבט ראשון: הלורד, איש דתי מאוד שמב-קש גאולה לנפש האדם וליהודים, הציע לצעיר, שידע כמה וכמה שפות והיה בקיא בתורת הסוד היהודית, לבוא לגור בביתו באי סמוך, ולשמש כמזכירו.

אוליפנט הוא סיפור בפני עצמו. הוא נולד בדרום אפריקה לאם אוונגליסטית, עבר לצילון ולמד משפטים, המשיך למסע הרפתקאות בקרים של לפני המלחמה, סייר באמריקה ונשלח מטעם העיתון "טיימס" לעקוב אחר המרד הפולני ברוסים, שימש כמזכיר בצירות הבריטים ביפן ואף כיהן במשך שנתיים כחבר בפרלמנט הבריטי.

הוא היה משיחיסט מוזר, חולם ואיש מעשה בנשימה אחת, שהצטרף לנביא האמריקאי תומס האריס, שפרסם תורה על הקשר שבין הנפשות עוד מלפני הלידה. במצוותו של הנביא שלו עבר עם אמו למושבה של האריס ועבר שם, כמו חברים

מגיע עד לתקרה".

כבר כשהיה בן 10 חיבר את שירו הראשון "בית תפילתי". המשכילים בעיר ניבאו גדולות לכישרון שהקדיש שנים ספורות לאחר מכן שיר לפרנץ יוסף קיסר אוסטריה-הונגריה (במלאת מאה שנה לסיפוח בוקובינה לאוסטריה). השיר מצא חן בעיני הקיסר, ואימבר זכה בפרס כספי. בלשכת שר המסים בולוצ'וב נערך טקס לכבוד "הר אימבר". שר המ-סים, שהיה נוכח בטקס, לא גרע עין מחתן המסיכה. אימבר התרגז. "אתה נועץ בי עיניים כי אתה חושב כיצד לגבות ממני מסים על הפרס", אמר.

את הקובץ הראשון של שיריו הקדיש לסר אוליפנט, וקר-בץ אחר של שירים הקדיש שנתיים אחרי הפוגרום בקישי-נב לקיסר היפני שניהל אז מלחמה עם רוסיה. גם הקדשות אלה, לאישים ומלכים שונים, היו אופייניות למשורר הנודד. כשהיה בן 18 מת אביו. אימבר, שמאס בחיי העיירה הקטנה החליט לעזוב. הוא יצא לברודי ומשם לעיר הג-דולה לכוב, נפטר מפאותיו ומהקפוטוה. אמו אדל מיהרה אחריו מבעות ללכוב כדי להחזירו לעיירה, אבל הרצלי לא החזיק מעמד ושוב יצא לדרך, הפעם לנדודים ארו-כים כשהוא משאיר אחריו אהבה בלתי ממומשת:

הסה אוארבך, בת עשירים שנישאה במצוות אביה לאדם במעמדה. היא לא הייתה הראשונה ולא האחרונה. הוא היה גבר של נשים. "הוא נשא חן בעיני נשים יפות בשלהבת האש אשר בעיניו", העיר עליו אחיו שמריהו.

אימבר יצא לווינה, כתב עוד שיר וקיבל עוד כסף, שחלק ממנו שלח לאמו. משם יצא לנדודים במחוזות בסרביה וברומניה והתפ-רנס משיעורים פרטיים. בעיר יאסי התוודע לברון היהודי משה ולדברג. הברון נכבש בק-סמיו והזמין אותו לגור בביתו.

משיחיסט מוזר, חולם ואיש מעשה. אוליפנט

"כל הרע והטמא שבי היה קמל באור הטהור שזרח ממבטה". אליס

"נשא חן בעיני נשים יפות".
עם רעייתו אמנדה קטיה

**"על הנבל אין לבוא בטענות.
כל אנשי עירנו מכירים את
הנבזה הזה", כתב אליעזר בן
יהודה על אימבר, האשים אותו
בכך שקיבל כסף מהמיסיונרים
הנוצרים בירושלים ורמז
שהבטיח להם להיטבל.
אימבר לא נשאר חייב**

**לואי ליפסקי, מראשי התנועה
הציונית בארצות הברית, כתב
אחרי אחת האסיפות: "איזו
תמונה מלודרמטית: בתוך
האולם שרים האנשים את דברי
המשורר, ואילו הוא עצמו עומד
בחוש, מלוכלך ונודף וויסקי,
רעב וחולה. נידח כמצורע"**

אומרת ד"ר נעמי דה מלאך, ראש החוג לספרות ומבצע יצי-
רתי במכללת אורנים. "בבית האחרון הכוס מבטלת את כל
קודמותיה ונותרת כמושיעה: 'לולא כוסי / אבחר מותי / עת
התקווה תעופה / בגוד יגוד הרע / האהבה תחלוף כסופה /
ושיר כל יישמע / עת אמונה נודדת / תעשה לה כנפיים /
ומאומה איננה מגדת / מי לי בשמיים?'".

התקווה של הציונים

הוא פרסם את שיריו בעיתונים "הצבי" ו"החבצלת",
והוציא אותם בקובץ מודפס בשם "ברקאי", עם דברי הקד-
מה של יחיאל מיכל פינס. בשנת תרל"ח חיבר שיר שנקרא
תקוותנו: "כל עוד בלבב פנימה / נפש יהודי הומייה / עוד
לא אבדה תקוותנו". בשיר לא היו אז אלא שישה בתים.
הבית "כל עוד מי הירדן בגאון" נוסף אחר כך, בארץ ישראל
בזכותה של משמר הירדן.

התשובות לשאלה איפה חובר "התקווה" שונות: ישישה
מגדרה, מצאצאי הבייל"ויים, טענה כי בוקר אחד אימבר קם
מוכה חמרמורת בחול שליד הצריף היחיד במקום, וקרא
את השיר שחיבר באותו לילה. יוסף מיוחס מירושלים סיפר
שהשיר נולד בכלל בביתו של יחיאל מיכל פינס אחרי כמה
שעות הסתגרות ופרץ של רוממות רוח. ותיקי ראשון לציון
טוענים שהשיר חובר בכלל שם.

גם לאנשי זכרון יעקב יש גרסה משלהם, שלפיה הוא חיבר
את "התקווה" מיד לאחר ביקור משותף שערך עם אוליפנט
אצל פקיד הברון. על פי עוד גרסה, "התקווה" חובר בכלל
לפני שהגיע לארץ ישראל.

לאימבר, משורר מחונן, נודד ושיכור, היה גם פרק ברומ-
ניה. שם הוא הכיר את הברון ר' משה ולדברג, חסיד אדוק
וירא שמיים שקירב אליו את המשורר הצעיר. כך או
כך, מנגינת "התקווה" הקפיצה לא פעם את הצ'כים

ראיתי את מלאכך הטוב, והוא שמח מאוד שפינית לו סוף-
סוף מקום בתוך גופך לשכון בו אחרי כל נודדיו הרבים באין
מעון לו. כן נצטוויתי ללכת לחיפה, מצויה שם מושבה גר-
מנית ואתה תוכל לדבר שם בשפת אמך", אומר לו אוליפנט,
ואליס מוסיפה: "יש בדעתנו לגור בביתו של בן המקום, של
ערבי. יודעת אני כי ביום מן הימים עתידים אנו להתרושש
ואז ניזון בתפוחי אדמה כאיכרים שבאירלנד".

אימבר מכריז בתגובה: "ומה בכך? כל עוד סמוכים על
שולחנו בני עמים שונים, שכולם רוחשים זה לזה ידירות
ואהבה, זו תהיה לנו כעין חזרה לגן העדן". הוא כותב מכתב
לאהבת נעוריו הסה ומצטט את היינה: "משתי עלמות נוטל
אני פרידה - מאירופה וממך".

בחדש ספטמבר 1881 עולים משפחת אוליפנט, נפתלי
הרץ אימבר ועוד כמה מלוויים על אונייה אוסטרית בדרכס
לארץ ישראל. הם משתקעים על הר הכרמל, ליד המושבה
הגרמנית.

בקין הם עוברים לכפר הדרוזי דלית אל-כרמל. אוליפנט
מפרסם מאמרים ב"ג'ז'איש כרוניקל" בלונדון ובעיתון אמ-
ריקאי, מספר על החיים בארץ ישראל, עורך מסעות ומגלה
גילויים ארכיאולוגיים חשובים כמו ההתיישבות היהודית
בגולן. יחד עם אליס, שמתמסרת בשם קירוב הגאולה לג-
ברים דרוזים בדלית אל-כרמל, הוא כותב את הספר "לנ-
שום יחד", שעוסק בעיקרי תורתם לחיפוש הנשמות זו אחר
זו ובעידוד התעוררות רוחנית המרוממת על ידי יחסי מין
מטוהרים מ"תשוקה בהמית".

אימבר מצדו הולך וובא. הוא נודד רכוב על חמור או סוס
בין ראשון לציון לזכרון יעקב, ראש פינה וכמובן ירושלים,
שם הוא מציג את עצמו בפני עורכי העיתונים העבריים
"האור" ו"החבצלת". בין לבין, הוא בודק את היקבים. מק-
רוב. מאוד מקרוב.

המושבות החדשות קמות בזו אחר זו. עקרון וגדרה של
הבייל"ויים ומשמר הירדן בחולה. אימבר הופך לאטרקציה,
ובכל מקום שהוא מגיע אליו אנשי המושבות מתכנסים
סביבו בערבי שירי משורר אחד שיכור כלוט, שמביא אל
חיהם המתישים שמחה ועניין. הפייטן הציוני הראשון נרגש
מגדולת הרגעים ההיסטוריים שהוא זוכה להיות להם עד,
ומחבר לכבוד כל יישוב שיר. "בנים נחמדים, בחורים עצר-
מים / המה אלה בני ציון היקרים / במבחר שנותר, מלאים
עלומים, שוכנים באוהלים, חונים בגדרים".

"במחזור השירים 'לשבע בנות החן' אימבר מקדיש בית
לכל רכיב מבין שבעה יסודות אשר בלעדיהם חיינו אינם
חיים: תקווה, אמונה, אהבה, אחרון, דעת, זמירה, ו... הכוס",

שגילתה את יומנו של אימבר, הביאה ברשימה במוסף הס-
פרותי "משא" בשנת 1965 קטע קצר מתוך פרקי היומנים
של אימבר שהתפרסמו ב"ג'ז'איש סטנדרד" הלונדוני בש-
נים 1889-1890 וחלקים מהם גם ב"אמריקן היברו" בשנת
1902.

בפרק 21 של היומנים ("ג'ז'איש סטנדרד", 26 באפריל
1889) מספר אימבר על פגישתו עם אליס, שאירעה בקיץ
1882 בביתם הנאה של בני הזוג אוליפנט באי פרינקיפו
שבקרבת קושטא: "משרת הוליכני אל חדר-אורחים קטן.
בהיכנסו נפל מבטי בפעם הראשונה על מרת אוליפנט. בו
ברגע חשתי אותה ריגשה עזה, שקסמה המופלא היה משרה
על כל מי שבא עמה במגע. באותו הרגע חשתי... שמכאן
ולהבא תהיה לחייה השפעה על חיי". הוא מסיים: "למן
אותו היום הייתי לעבד ולידיד מסור ונאמן למרת אוליפנט
אצילת הנפש".

פרק כ"ה של היומנים מוקדש כולו לאליס, המתוארת
בו כ"מלאך": "טובת לב, עדינה, משכלת, אצילה ורבת-חן
מאין כמוה. קרנה ממנה עדינות נפש מופלאה אשר הייתה
מלכת כל גבר שבא במחיצתה. אפילו שונא הנשים הג-
דול, הגנרל גורדון, נכנע מפני רוח-השפעתה והיה מעריץ
אותה. אשר לרגשותיי אני כלפיה - איני יכול לבטוח בכוחי
לתארם. כל הרע והטמא שבי היה קמל באור הטהור שזרח
ממבטה", כתב בסוף הפרק.

היו עוד: "אליס אישה משכלת מאוד שנמזגו בה החיוניות
הקלה והנימוסים הנאים של יפהפייה צרפתית עם החן והג-
דיבות של גברת אנגלייה", כתב עליה. היא קראה לו "הרצ-
לי", והוא קרא לה לבקשתה "אמא". ביומנו שהודפס בעיתון
יהודי-אנגלי סיפר אחרי כמה שנים על אחת משיחותיהם:
"הרצלי, יודעת אני כמה גדולה אהבתך אלי. לא אחקור ולא
אדרוש מה זאת אהבה, לא נוכל להגדירה, כשם שלא נוכל
להגדיר את מהותו של החשמל", אמרה לו.

פרידה משתי עלמות

בחזרה לחברות בין אימבר לאוליפנט. הם יצאו יחד לדיג,
אימבר למד ממנו אנגלית ובתמורה לימד את אוליפנט
עברית וסיפר לו על התלמוד. בינתיים אוליפנט, שנכשל
בניסיונו לשכנע את הטורקים בעניין ההתיישבות היהודית,
אוסף כמה תמהוניים ומתכוונן לצאת לחיפה כדי להקים את
המושבה לסניף הכת.

אימבר מצטרף לחבורה. "הרצלי, אלהים העיר את רוחי
וציווני לצאת מן המקום הזה וללכת לארץ ישראל לגור שם.

פרצו בשירת "התקווה" במחאה על תוכנית אוגנדה. הקונגרס הציוני השישי

בצוואתו כתב: "לרבנים הנני עוזב את כל מה שאינני יודע ומבין. לשונאיי הנני מניח את מחלתי. לעורכים היהודים הנני משאיר את עטי השבור, למוציאים לאור הנני עוזב את פתקת החוב שלי האחרונה שעדיין לא שילמתי"

בעיתונים יהודיים.

התחנה הבאה והכמעט אחרונה: אמריקה. 18 שנה חי שם. הוא פרסם שירים ומאמרים באנגלית וביידיש, הוציא בדפוס את ברקאי ב' וג' בעברית, ותשעה ספרי פרוזה באנגלית. "מבחר כתבי נפתלי הרץ אימבר" יצא לאור על ידי אחיו שמריהו בשנת תרפ"ט.

בגיל 44 נשא לאישה את אמנדה קטיה, פרוטסטנטית שהתגיירה. אבל מקץ שבועות ספורים השניים נפרדו ונר-תר שיר אהבה אחד מהנישואים. בריאותו הלכה והידרדרה. הכליות הלכו וקרוסו. הוא היה בודד ורחוק ואפילו גורש מאחת האסיפות הציוניות. כאשר האסיפה עמדה להסתיים והקהל החל לשיר "התקווה", פתח את הדלת, שרבב את ראשו פנימה ואמר: "אתם יכולים לגרשני, אך את שירי אתם נאלצים לשיר!".

לואי ליפסקי, מראשי התנועה הציונית בארצות הברית, כתב אחר כך: "איוו תמונה מלודרמטית: בתוך האולם המואר שרים האנשים את דברי המשורר, ואילו הוא עצמו עומד בחוץ, מלוכלך ונודרף וויסקי, בודד, רעב וחולה. נידח כמצורע".

בהיעדר יכולת להתפרנס, פרש עליו את חסותו אחד החברים הבודדים שנותרו לו, השופט מאיר סולצברגר ותמך בו עם קצבה חודשית עד סוף ימיו.

בערב שמחת תורה 1909, בגיל 53, מת אימבר בבית החולים מוריה בניו יורק ממחלת כליות. גזירת הנדרים לא הוסרה מעליו גם במותו. אנשי זלוצ'וב, העיירה שבה נולד, רצו אותו קבור לידם. אנשי בילקמין הביאו עדויות שלפיהן אימבר רצה להיקבר אצלם, לצד אחותו. בנקאי בשם מרקוס טען שלפני מותו אימבר הביע בפניו את חששותיו על כך שלא יימצא לו מקום קבורה הולם, וזה הקצה לו נחלת עולם באחוזה המשפחתית.

אנשי בילקמין ניצחו, והוא בכלל רצה את ארץ ישראל. "השבועתי אתכם, אחיי ואחיותי אשר שמעו קול מנגינותיי: עת יפקוד אתכם אלוהים, אז באחרית ימים ירצו - העלו מזה את עצמותיי, עלי אדמת נכר נפזרו! פה אלך כה, עירי - העלו מזה את עצמותיי, קברוני בירושלים עירי!", כתב. לקח זמן, אבל בסוף זה קרה.

בצוואתו כתב: "לרבנים הנני עוזב את כל מה שאינני יודע ומבין. לשונאיי הנני מניח את מחלתי, מחלת הריבמטיזם (ראומטיזם - כס"ו). לעורכים היהודים הנני משאיר את עטי השבור... למוציאים לאור שלי הנני עוזב את פתקת החוב שלי האחרונה, שעדיין לא שילמתי. רשות בידם לתת אותה במסגרת ולשמור עליה כעל קמע, כדי שיינצלו על ידי ממני מחברים כאלה". האיש שכתב שירה עברית צרופה לפני ביאליק, לפני טשרניחובסקי, מצא מנוחה. או שלא. ♦

אחרי שכתב: "לא לכם, אחי התימנים, לא לכם ציפינו בעיניים נשקפות".

כשהחל המאבק בין פקידי הברון לבין איכרי המושבות, אליעזר בן יהודה, שקיבל תמיכה מהברון, הביע בעיתונו תמיכה בפקידיים. אימבר נצמד לעיתון "החבצלת", שכבר היה בבעלות דב פרומקין, ופרסם בו שירים ומאמרים נגד הברון. אלה היו שירי מלחמה ממש. "מה יהיו חלומותיו של הידוע / על סוס כספו ירכב בגאותו? / שהוא יהיה לעמו מושיע / ובני הגולים ישתחו לועמתו".

זו הייתה ראשיתה של מערכה דוחה במיוחד. "על הנבל כותב הדברים האלה אין לבוא בטעות. כל אנשי עירנו מכירים את הנבזה הזה", כתב אליעזר בן יהודה בתגובה. הוא האשים את אימבר בכך שקיבל כסף מהמיסיונרים הנרצחים בירושלים ורמז שהבטיח להם להיטבל. אימבר לא נשאר חייב, המשיל אותו לצבוע ולעיט. הוא הסביר שנתקף במחלת כליות קשה כנראה בגלל השתייה המופרות ואושפז בבית החולים של רוטשילד. אבל משום שהטיפול היה כה רשלני, נאלץ לעבור לבית החולים המיסיונרי.

בשנת 1886 אימבר עזב את הארץ למצרים בעקבות סכסוך קל בינו לבין אוליפנט. בקיץ, בביתה שבכפר הדררוי דלית אל-כרמל, מתה אליס מקדחת. היא לא יכלה לגבור עליה בגלל דיכאון נפשי עמוק. שנה לאחר מותה של אליס מת גם אוליפנט בלונדון.

כשהשמועה על מותה הגיעה אל אימבר, הוא הספיד אותה בקינה קודרת לב: "עמוק בלבבי במעמקים / תשכון נפש הדרך / בלבבי שמה במחשכים / קבר לגוויית בשרך", כתב. בהמשך ציין ביומנו: "עברו כשלוש שנים מאז נפטרה והלכה לעולם שכולו טוב, אולם בלבבי פנימה היא מוסיפה לחיות, ועדיין אני חש בהשפעתה רבת-העדנה על נשמתיי". רם אורן, מחבר "נפש הומייה", אומר: "זה היה רומן בלתי אפשרי מכל הבחינות, ובכל זאת, זו הייתה אהבה גדולה. זה הדבר שהכי ריתק אותי: איך איש כזה, שכוח אל, בוק אמיתי חסר נימוסים, שלא ידע הלכות שולחן, אחד שעושה הכל הפוך ולא ידע לנהל דבר, נכנס לסיפור האהבה הזה. ואיך בת אצולה שהייתה מערבלת את הסוכר בתה לפי כללים מסוימים, מתאהבת בפרא לבוש סחכות. עניין אותי לברוק איך הוא נתן לדברים להתנהל מעצמם והובל לתוך אהבה משונה כל כך".

מנוחה נכונה

אימבר המשיך בנדודיו: אירופה, הודו, אפריקה, אסיה. באנגליה, שבה נשאר עד שנת 1891, התיידד עם הסופר היהודי והפעיל הציוני ישראל זנגוויל והחל לפרסם מאמרים

בגלל דמיונה למוטיב ראשי מתוך "מולדאבה" של המלחין הצ'כי סמטאנה.

בקונגרס הציוני השישי בשנת 1903 התעורר פולמוס אוגנדה. הרצל קיבל הצעה משר המושבות הבריטי ג'וזף צ'מברליין: ליישב את היהודים במזרח אפריקה הבריטית, שכונתה "אוגנדה" אף על פי שהיא מדובר בכלל בקניה. "ציוני ציון" התנגדו בתוקף, ויחד עם מנחם אוסישקין עמדו ושרו את "התקווה" עם המילים המקוריות: "עוד לא אבדה תקוותנו, התקווה הנושנה, לשוב לארץ אבותינו, לעיר בה דוד חנה".

"בארץ ישראל הקימו את הגימנסיה ב-1909. מייסדיה, חיים בוגרשוב, מנחם שינקין וכן ציון מוסינזון אמרו: הגענו לארץ ישראל. אין סיבה לשיר 'לשוב לארץ אבותינו', ושנינו את המילים ל'להיות עם חופשי בארצנו', מסביר ד"ר חזי עמיאור, אוצר אוסף ישראל בספרייה הלאומית. "בספרייה מופקד כתב ידו של אימבר עם שני הבתים הראשונים של השיר 'תקוותנו', מתנת המרת ז'נט רובינסון מרפי".

במכתב שציפרה מרפי היא מספרת שאימבר כתב לה את שני בתי "התקווה" על פי בקשתה, כשפגשה אותו בבית החולים בית ישראל בניו יורק, שבו היה מאושפז. אימבר, שחש מוחמא על כך שזיהתה אותו, לקח דף לוגו של בית החולים, כתב עליו את מילות השיר ומסר לה. בבית היא גזרה את המסגרת עם הלוגו של בית החולים, כדי שלא לפגוע בכבודו של השיר.

ד"ר עמיאור מספר שבין כתבי היד של אימבר הקיימים בספרייה אפשר למצוא את שני שיריו הנוספים המפורסמים ביותר: "קדימה" ו"משמר הירדן", בעברית ובתרגום לגרמנית, קינה בעברית על מות "ידידת נפשי המשכלת העסטי אויערבאך", שבסופה הוא מוסיף שהחל לכתוב את ספר "תולדות השטן" ויכתוב גם מאמר על הר הכרמל.

והיו גם קינה על מות אמו אדל אימבר, שיר לכבוד הקיסר פרנץ יוזף וגם מכתב משנת 1899 אל אחיו שמריהו מדנבר, קולורדו, שבו הוא מספר על רעייתו הרופאה אמנדה קטיה שהתגיירה, על השיר שכתב לכבודה ועל צרותיו עם בני משפחתה. ויש עוד מכתב שבו הוא מודה לאחיו על הטיפול המסור באמם. במכתב נוסף מ-1884 הוא מספר לשמריהו בין היתר על מחלתו הקשה ועל שליחתו על ידי אוליפנט ללמוד שיענות.

מערכה דוחה במיוחד

אימבר היה חביב הקהל במושבות ובארץ הנבנית, אבל לא שלט בלשונו - לטוב ולרע. ב-1883, כשנתיים אחרי ראשית העלייה מתימן, הוא הסתבך עם העדה התימנית